

[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2026-5\(60\)-424-431](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2026-5(60)-424-431)

Юрій Ковальчук

архітектор, викладач кафедри архітектури та будівництва закладу вищої освіти «Університет Короля Данила», член Національної спілки архітекторів України, член Архітектурної палати України, член правління Івано-Франківської обласної організації Національної спілки архітекторів України, член архітектурно-містобудівної ради м. Івано-Франківська та м. Галича, керівник Товариства з обмеженою відповідальністю «М-105», м. Івано-Франківськ, Україна, e <https://orcid.org/0009-0003-5517-4286>

ФОРМУВАННЯ НОВИХ ПІДХОДІВ ДО ПРОЄКТУВАННЯ САКРАЛЬНОГО ОБ'ЄКТУ ЯК ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: НА ПРИКЛАДІ ВІДПУСТОВОГО ЦЕНТРУ БЛАЖЕННОГО СИМЕОНА ЛУКАЧА В С. СТАРУНЯ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. Визначено, що сучасні умови суспільних взаємодій, пов'язані з реаліями війни, нестабільністю та постійними психологічними викликами, посилюють потребу людини у духовній опорі, місцях молитви та сакральних просторах як середовищах внутрішнього відновлення, єднання та переосмислення життєвих сенсів.

Доведено, що комплексна реалізація Відпустового центру блаженного Симеона Лукача в с. Старуня як громадського об'єкту є прикладом сучасного сакрального комплексу, який поєднує архітектурну новизну, духовну символіку та функціональну адаптацію до потреб численної паломницької спільноти. Встановлено, що концепція комплексу базується на взаємозв'язку архітектури, природного ландшафту та духовного змісту.

Відмічено основні етапи та фактори, які стали рушійними для формування проектних рішень, пошуку нових підходів до проектування громадського об'єкту, як простору суспільної взаємодії на основі сакрального комплексу.

Обґрунтовано, що архітектурне рішення комплексу Відпустового центру блаженного Симеона Лукача формує новий підхід до проектування сучасної сакральної архітектури в Україні. Заглиблення головної нави в пагорб символізує підпільну молитву УГКЦ в часи переслідувань, тоді як пластична форма споруди, яка «виринає з пагорба», відображає ідею духовного воскресіння та єднання людини з природним середовищем.

Доведено, що реалізація Відпустового центру стала не лише архітектурною подією, а й важливим духовно-суспільним явищем, що утверджує значення віри, історичної пам'яті та моральної стійкості українського суспільства в умовах війни.

Ключові слова: сакральна архітектура, Відпустовий центр, Симеон Лукач, УГКЦ (Українська Греко-Католицька Церква), духовний простір, сучасна церковна архітектура, паломництво, архітектурна символіка.

Yurii Kovalchuk

*Architect, Lecturer of the Department of Architecture and Construction of the Higher Education Institution “King Danylo University”, Member of the National Union of Architects of Ukraine, Member of the Architectural Chamber of Ukraine, Member of the Board of the Ivano-Frankivsk Regional Organization of the National Union of Architects of Ukraine, Member of the Architectural and Urban Planning Council of Ivano-Frankivsk and Halych, Head of the Limited Liability Company “M-105”, Ivano-Frankivsk, Ukraine,
<https://orcid.org/0009-0003-5517-4286>*

FORMATION OF NEW APPROACHES TO THE DESIGN OF A SACRED OBJECT AS A PUBLIC SPACE UNDER CONDITIONS OF CONTEMPORARY SOCIAL CHALLENGES: THE CASE OF THE PILGRIMAGE CENTER OF BLESSED SYMEON LUKACH IN STARUNIA VILLAGE, IVANO-FRANKIVSK REGION

Abstract. It has been determined that contemporary conditions of social interaction associated with the realities of war, instability, and constant psychological challenges intensify the human need for spiritual support, places of prayer, and sacred spaces as environments of inner restoration, unity, and rethinking of life meanings.

It has been proven that the comprehensive implementation of the Pilgrimage Center of Blessed Symeon Lukach in Starunia village as a public facility is an example of a contemporary sacred complex combining architectural innovation, spiritual symbolism, and functional adaptation to the needs of a numerous pilgrimage community. It has been established that the concept of the complex is based on the interrelation between architecture, natural landscape, and spiritual content.

The main stages and factors that became driving forces in the formation of design solutions and the search for new approaches to the design of a public facility as a space of social interaction based on a sacred complex have been identified.

It has been substantiated that the architectural solution of the Pilgrimage Center of Blessed Symeon Lukach forms a new approach to the design of contemporary sacred

architecture in Ukraine. The deepening of the main nave into the hill symbolizes the underground prayer of the Ukrainian Greek Catholic Church during the period of persecution, while the plastic form of the structure, which “emerges from the hill,” reflects the idea of spiritual resurrection and the unity of human beings with the natural environment.

It has been proven that the implementation of the Pilgrimage Center became not only an architectural event, but also an important spiritual and social phenomenon affirming the significance of faith, historical memory, and moral resilience of Ukrainian society under wartime conditions.

Keywords: sacred architecture, Pilgrimage Center, Symeon Lukach, UGCC (Ukrainian Greek Catholic Church), spiritual space, contemporary church architecture, pilgrimage, architectural symbolism.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського соціуму характеризується значними суспільними трансформаціями, пов'язаними з війною, емоційною нестабільністю та психологічним виснаженням населення. В умовах постійних загроз особливої актуальності набуває питання суспільної взаємодії як явища та громадського простору як місця для її якісної реалізації, що можуть реалізовуватись через формування духовних просторів, здатних забезпечити людині внутрішню рівновагу, відчуття безпеки та духовної присутності.

На відміну від традиційних храмів, прив'язаних до суворих канонів, архітектура духовно-реколекційних центрів (ДРЦ) дає простір для експериментів. Головна мета — створення цілісного середовища, де гармонійно поєднуються духовна, просвітницька та рекреаційна функції. [1]

У цьому контексті сакральна архітектура перестає виконувати виключно функцію місця богослужіння, а трансформується у багатофункціональний громадський простір, який поєднує молитву, паломництво, спільнотну взаємодію та символічне осмислення сучасної реальності. Одним із найбільш показових прикладів такого підходу є реалізований Відпустовий центр блаженного Симеона Лукача у селі Старуня Івано-Франківської області.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика сучасної сакральної архітектури, сакральної символіки, архітектурних традицій та формування духовних просторів в умовах суспільних криз досліджується деякими українськими та міжнародними науковцями, архітекторами й теологами. Проте, питання інтеграції сакральних споруд та комплексів у природне середовище, формування нових функціональних моделей сакральних комплексів та переосмисленню ролі релігійної архітектури у сучасному суспільстві в окремому контексті не досліджується.

Відповідно, питання створення новітніх паломницьких центрів в Україні, що поєднують сучасні архітектурні рішення із глибоким духовним та історичним змістом, потребує подальшого наукового осмислення.

Натомість, досвід закордонний досвід проектування сакральних комплексів характеризується значно ширшим спектром функціонально-планувальних рішень. Європейські центри об'єднують простори для молитов, проживання (келії/готельні номери), трапезні, конференц-зали, лекторії та зони для відпочинку на природі. Більшість європейських реколекційних центрів розташовані у мальовничих природних локаціях (гори, ліси, узбережжя), що сприяє усамітненню, медитації та духовному відновленню. [1]

Мета статті: обґрунтування архітектурно-символічних, духовних та суспільних особливостей проектування та реалізації Відпустового центру блаженного Симеона Лукача в селі Старуня як прикладу сучасної сакральної архітектури України.

Виклад основного матеріалу. Реалії сьогодення дедалі гостріше актуалізують потребу людини у духовній підтримці та внутрішній рівновазі. Війна, соціальна напруга та постійна невизначеність формують запит на нову форму громадського простору – середовища, у якому людина може знайти спокій, молитву та відчуття присутності Божої сили.

Моральні та духовні цінності залишаються незмінними по суті, повинні бути адекватними за формою вимогам часу. Прогрес у науці, техніці, на ґрунті соціально-економічних змін у світі змінювалися, а отже і потреби людини в релаксації і відпочинку слід наповнювати високими естетичними складовими. На сучасному етапі швидкого розвитку суспільства часто виникає бажання спокійно поміркувати про життя та поринути у світ інших реалій. Тобто потреба у духовному відпочинку сьогодні надзвичайно велика. [2]

Питання духовного розвитку та духовного життя суспільства на сучасному етапі набуває особливої актуальності. Релігійна самобутність є важливим фактором впливу на розвиток особистості, культурне відродження народу та формування самосвідомості людини в сучасних умовах, а також запорукою формування свідомої, патріотичної нації. Духовно-реколекційний центр є важливим соціальним закладом, що наділений цілим спектром духовно-просвітницьких, соціальнокультурних та рекреаційно-дозвіллевих функцій з метою якнайповнішого задоволення вимог сучасного суспільства. [3]

Саме тому сакральні простори сьогодні набувають нового значення, стаючи не лише місцями богослужіння, а й осередками духовного відновлення та єднання суспільства.

У зв'язку із зростанням потреби духовного відпочинку, дедалі яскравіше виділяється релігійний туризм. Розвиток релігійно-пізнавального та паломницького туризму у сучасному суспільстві веде до духовного збагачення нації. [2]

Одним з перших ідею створення багатофункціональної церкви підтримав американський архітектор-новатор Френк Ллойд Райт у своєму інноваційному проєкті уніатського церковного комплексу у Медісоні, США (1951 рік), що стало 67 важливим архітектурно-містобудівним новаторством. Храмний комплекс окрім приміщень богослужбового призначення, вміщає недільну школу, навчальні класи, бенкетний зал. Концепція універсальності церкви згодом знайшла відображення у всіх культових проєктах архітектора. [3]

Заклади, у яких сьогодні зосереджується уся соціальна діяльність Церкви, та їх територія спроектовані без належної методичної бази, потребують суттєвого матеріально-технічного переоснащення та не пристосовані до повноцінної реалізації духовного відпочинку, навчання, дозвілля й інших функцій Церкви. Тенденція до розширення спектру діяльності сучасної Церкви, її функціонального наповнення визначає потребу вдосконалення функціонально-планувальних та архітектурнокомпозиційних рішень парафіяльних храмів та появи якісно нового типу архітектурних об'єктів - духовно-реколекційних центрів, що сприятиме якнайповнішій реалізації всіх сфер релігійної діяльності Церкви в сучасних умовах. [3]

Питання архітектурно-планувальної організації духовно-реколекційних центрів України досліджені односторонньо і потребують комплексного розгляду духовно-ідейних, соціально-економічних, містобудівних, архітектурно-естетичних, філософсько-релігійних, технологічних та інших питань. [3]

В процесі проєктування Відпустового центру блаженного Симеона Лукача в с. Старуня Івано-Франківської області було розкрито ряд сутнісних питань, котрі дозволили по новому підійти до процесу створення сакрального об'єкту. Аналіз потреби для забезпечення різних спектрів функціональних сценаріїв привів до витоків джерел інформаційного наповнення, які зумовили нові підходи до формотворення та архітектурно-просторової організації об'єкту через емоційну, інтелектуальну, сенсову та моральну складові сприйняття простору.

Важливою передумовою створення духовно-реколекційних центрів є потужний історико-культурний потенціал, наявність на території цінних сакральних пам'яток, Чудотворних ікон, мощей святих та реліквій, які часто зберігаються в невеликих занедбаних храмах. З метою їх популяризації і надання доступу до них туристам і паломникам, необхідно створити відповідно організований архітектурний простір на кшталт духовно-реколекційного центру. Історія української Церкви засвідчує незліченну кількість місць появи святих та Богородиці, історії чудодійних зцілень. Територія України багата визначними місцями, пов'язаними з життям і діяльністю відомих представників Церкви. Окрім того, центральними об'єктами при організації ДРЦ можуть стати цінні дерев'яні церкви, які своєю унікальною архітектурою протягом віків зберігали культурнорелігійні традиції нашого народу і донесли їх до наших часів. Це

справжні осередки духовної самобутності українського народу, які сьогодні потребують захисту й відновлення. Тому, створення належної інфраструктури довкола цих святинь допоможе врятувати ситуацію, приверне увагу туристів і нові фінансові потоки, необхідні для збереження й відновлення цінних занепадаючих зразків церковної архітектури. Територія Західної України, налічуючи тисячі неоцінених пам'яток храмового зодчества, духовних паломницьких святинь та цінних зразків сакрального мистецтва, є однією з найперспективніших для формування мережі ДРЦ. Саме в цьому регіоні рівень духовності й релігійності його мешканців займає передові позиції в Україні. Багатолітня атеїстична політика радянської влади суттєво призупинила розвиток духовності на території цілої України, проте, зі здобуттям незалежності, духовне життя українців набирає колосальних обертів і розвивається з новою силою. У кожній області щороку відновлюються старі та споруджуються нові храмові й монастирські комплекси, розширюється та модернізується сакральнотуристична інфраструктура, а також по всій території Західного регіону наразі невпевнено й стихійно починає розвиватися мережа духовно-просвітницьких, парафіяльних, реколекційних, катехитичних закладів.[3]

Особливого значення у цьому процесі набуває постать блаженного Симеона Лукача — єпископа Української Греко-Католицької Церкви періоду підпілля, чия діяльність стала символом незламності віри, духовної стійкості та служіння Богові в умовах переслідувань. Саме тому створення Відпустового центру у його рідному селі Старуня стало закономірним продовженням процесу формування сучасного духовного простору.

Початковим етапом розвитку комплексу стало освячення у 2018 році Музею блаженного Симеона Лукача. Реалізація музею стала стартовою точкою формування сакрального середовища, навколо якого поступово почала об'єднуватись численна паломницька спільнота. Відтоді щомісячні молитовні чування, що проводяться 29 числа, почали збирати сотні, а згодом і тисячі вірян.

У вересні 2020 року було освячено розширену частину території комплексу, до якої увійшли Каплиця з джерелом Матері Божої Неустанної Помочі, Хресна дорога, Грїб Господній та Хрест з Каплицею Пресвятої Родини. Архітектурна композиція джерела базується на поєднанні природного середовища та символічного осмислення води як безперервного життєвого плину. Простір доповнюється каплицею під прозорим куполом, що створює атмосферу відособленої молитви та духовного зосередження.

Особливої уваги заслуговує концепція Хресної дороги, яка реалізована через змістову стилізацію виноградної лози. Просторова композиція маршруту символічно формує шлях духовного піднесення, а Грїб Господній, інтегрований у пагорб, підсилює взаємозв'язок духовного змісту сакральної архітектури із природним ландшафтом Прикарпаття.

Подальший розвиток Відпустового центру був пов'язаний зі збільшенням кількості паломників та необхідністю створення масштабного простору для спільної молитви. У 2021 році розпочалась робота над концепцією сакрального комплексу, а у лютому 2022 року було представлено першу візуалізацію Собору блаженного Симеона Лукача.

Архітектурна концепція собору ґрунтується на ідеї органічного поєднання споруди із природним середовищем. Будівля храму ніби «виростає» із пагорба, не домінуючи над ландшафтом, а стаючи його природним продовженням. Головна нава заглиблена у схил, символізуючи підпільну молитву УГКЦ у часи переслідувань та діяльності «катакомбної церкви».

Водночас внутрішній простір собору принципово змінює сприйняття людиною архітектурного середовища. Потрапляючи до нави через заглиблений вхід, відвідувач переходить із темного простору до світлого середовища, наповненого природним освітленням через фронтальний скляний вітраж та дахові вікна. Таким чином архітектурна композиція трансформується у символ духовного воскресіння, виходу до світла та внутрішнього очищення.

Проектна місткість головної нави становить близько 2000 осіб, однак практичний досвід експлуатації показав можливість одночасного перебування до 3000 вірян. Водночас функціональна концепція комплексу передбачає відкриття Нижньої каплиці з мощами блаженного Симеона Лукача до Головної площі, що дозволяє об'єднати у спільній молитві до 15–20 тисяч паломників.[4]

Важливим композиційним рішенням стало формування єдиного ансамблю, до якого входять головний храм, адміністративний блок та паломницько-катехитичний центр. Силуетна стилізація комплексу відображає постать Симеона Лукача, який ніби стоїть на схилі пагорба та запрошує вірян до духовного єднання.

Впродовж 2022–2025 років тривала активна реалізація проєкту. Одночасно із будівництвом собору було споруджено Каплицю Благовіщення Пресвятої Богородиці, яку вдалося реалізувати у рекордні терміни — за 55 робочих днів. Важливим аспектом реалізації стали складні інженерні та конструктивні рішення. Зокрема, нава площею 1200 м² спирається лише на чотири колони, а над перекриттям сформовано експлуатовану зелену покрівлю, яка продовжує природний схил пагорба.

Складна геометрія споруди, великі прольоти та необхідність забезпечення пластичності форм вимагали застосування нестандартних інженерних рішень, індивідуальної опалубки, багаторівневих риштувань та спеціальних систем укріплення котловану. Водночас значна увага приділялась дотриманню єдиного «дизайн-коду», що забезпечило цілісність архітектурного образу комплексу.

22 серпня 2025 року відбулося урочисте освячення Собору блаженного Симеона Лукача, яке здійснив Глава Української Греко-Католицької Церкви

Блаженніший Святослав. Собор було названо «першою в Україні підземною базилікою» та символом воскресіння віри, збудованим у час війни.

Висновки. Реалізація Відпустового центру блаженного Симеона Лукача в селі Старуня стала важливим прикладом сучасної української сакральної архітектури, що поєднує духовний зміст, архітектурну інноваційність та суспільну значущість.

Встановлено, що архітектурне рішення комплексу формує новий підхід до організації сакрального простору, де важливу роль відіграють не лише функції богослужіння, але й духовна комунікація, паломництво, психологічна підтримка та формування спільноти.

Обґрунтовано, що символічна інтеграція архітектури у природний ландшафт, використання образів підземної молитви, світла та духовного воскресіння створюють потужний емоційно-смісловий вплив на людину та формують новий тип сучасного сакрального середовища та новий підхід до процесу його архітектурного проектування.

Для Української Греко-Католицької Церкви реалізація комплексу є важливим етапом розвитку паломницьких центрів та утвердження традиції мучеництва і живої віри. Для українського суспільства загалом цей проєкт є свідченням духовної стійкості нації, здатної навіть у час війни створювати нову архітектуру просторів надії, єдності та внутрішнього відновлення.

Література:

1. Голубчак К.Т. Особливості архітектурної організації духовно-реколекційних центрів у Європі // Містобудування та територіальне планування. Київ: КНУБА, 2017. — Вип. 63. — С. 77-87.

2. Юрчишин Г.М., Голубчак К.Т. Релігійний туризм як передумова розвитку духовно-реколекційних центрів Прикарпаття // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. — 2015. — Вип. 38. — С. 359-368.

3. Голубчак К.Т. Художньо-композиційні основи формування духовно-реколекційних центрів УГКЦ // Сучасне промислове і цивільне будівництво. — 2018. — Т.14. - №1. — С. 33-40.

4. Матеріали проєкту Відпустового центру блаженного Симеона Лукача в с. Старуня. Архівні та проєктні матеріали Товариства з обмеженою відповідальністю «М-105». Івано-Франківськ, 2018–2025.

References:

1. Holubchak, K.T. (2017). Features of the Architectural Organization of Spiritual and Retreat Centers in Europe. Urban Planning and Territorial Planning. Kyiv: Kyiv National University of Construction and Architecture, Issue 63, pp. 77–87.

2. Yurchyshyn, H.M., Holubchak, K.T. (2015). Religious Tourism as a Prerequisite for the Development of Spiritual and Retreat Centers of Prykarpattia. Contemporary Problems of Architecture and Urban Planning, Issue 38, pp. 359–368.

3. Holubchak, K.T. (2018). Artistic and Compositional Principles of the Formation of Spiritual and Retreat Centers of the UGCC. Modern Industrial and Civil Construction, Vol. 14, No. 1, pp. 33–40.

4. Materials of the Pilgrimage Center of Blessed Symeon Lukach Project in Starunia Village. Archive and project materials of the Limited Liability Company “M-105”. Ivano-Frankivsk, 2018–2025.